

egerunt, in ignem æternum » (*Symb. Athan.*) Est ergo electis duplex causa beatitudinis : alia, devotio pœnæ; alia, adeptio gloriæ. De pœna malorum est aliquid perstringendum, ut ea considerata major bonorum æstimetur gloria ; quia nullius rei dignitas melius declaratur, quam si ejus contrarii pravitas non taceatur. Ex opposito vitio venustius virtus elucescit pulchritudinis, ait Isidorus. O homo, cogita omnes mundi cruciatus, et compara gehennæ, totum leve erit. Ignis etiam purgatorius, qui non est gehennæ, ad modicum crucians, transcendit omnia mundana tormenta. Unde Augustinus super Psalterium : *Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripas me* (*Psal. xxxvii, 2*); id est, non sim inter illos quibus dicturus es in iudicio : *Ite, maledicti, in ignem æternum* (*Matth. xxv, 41*). *Ne in indignatione tua emendes me* ; id est, non sit mihi opus igne emendatorio, qui et purgatorius dicitur : qui cum gravior sit omni eo quod pati potest homo in hac vita ; cum multi facinorosi per diversissimos cruciatus luant sua crimina, multique per immania et exquisita tormenta migraverint ad Dominum (*Enarr. in Psal. xxxvii, n. 3.*)

CAPUT XIV.

De pœnis inferni.

35. Habet quidem infernus, ut ex auctoribus comprobari potest novem notabilia supplicia, præter alia innumerabilia quæ continet mala, unde illud :

Malleus, et fetor, cum vermibus, ignis, et algor, Visio dæmonica, tenebræ, rubor, ignea vincla.

Erit ibi ignis inextinguibilis, algor incomparabilis, vermes immortales, fetor intolerabilis, mallei crebro percutientes, tenebræ spissæ et palpabiles : ubi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat, ubi cunctorum crimina cuncta cunctis sunt manifesta ; aspectus dæmonum, quos ignem scintillare vident assidue, quo nihil in mundo horribilius et terribilius ; ignea vincula omnia membra constringentia;

ardor, inquam, tantus ibi est, quem omnia etiam flumina in unum collecta exstinguere non possent. Unde apud Matthæum : *Ibi erit fletus et stridor dentium* (*Matth. viii, 12*); quia fumus de igne excitat fletum oculorum ; frigus, stridorum dentium. Ibi si mons igneus immitteretur, in glaciem verteretur. Pervagantur autem miseri his miseriis deputati ; nunc de ardore in algorem, nunc de algore in ardorem, quærentes remedium contrariis passionibus in contrariis qualitatibus, nec minus tamen cruciantibus. Hinc beatus Job ait : *Transibunt de algore nivium ad calorem nimium* (*Job. xxiv, 19*).

36. Vermes immortales ibi sunt, serpentes et dracones, horribiles visu et sibilo, qui ut pisces in aqua, ita vivunt in flamma ; qui miseros affligunt, et præcipue membra illorum pervagantur et rodunt, quæ præcipue peccatis militaverunt : utpote luxuriosis genitalia, gulosis palatum ac guttura, ac similiter de singulis cæteris membris. Unde illud Sapientiæ : *Per quæ quis peccat, per hæc et torquetur* (*Sap. xi, 17*). Unde et Isaias : *Vermis eorum non morietur, et ignis eorum non exstinguetur* (*Isa. lxvi, 24*). Fetor adeo gravis de igne exhalat, qui non minus ardore cruciat. Unde idem Isaias : *Erit pro suavi odore fetor* (*Isa. iii, 24*); et Psalmus : *Ignis, sulphur, spiritus procellarum, pars calicis eorum* (*Psal. x, 7*). Spiritum procellarum vocat exhalationem fumi et fetoris, quæ spirant ab igne in vehementia ad instar procellæ. Flagellis tanquam malleis incessanter feriuntur, a dæmonibus sua crimina fateri cogentibus, ut qui fuerunt hic malorum incentores, ibi eorundem sint tortores. Hinc Salomon : *Præparata sunt derisoribus tormenta* (*Prov. xix, 29*). Dilatant enim dæmones ora sua super miseros in cachinno dicentes : *Euge, euge, viderunt oculi nostri* (*Psal. xxiv, 21*), quia consortium neglexerunt novem ordinum Angelorum.

TRACTATUS DE STATU VIRTUTUM.

537 Hoc Opusculum nuper editum nobis exhibuit bibliotheca monasterii Lætiensis Ordinis S. Benedicti diœcesis Cameracensis, ex vetusto codice, cum hac inscriptione : « Bernardus abbas, de Statu virtutum. » Non est tamen S. Bernardi, sed cujusdam Benedictini ; uti colligitur ex num. 14. Compositum est in gratiam Novitiorum, ac in tres partes seu sectiones distinctum : quarum prima est de Humilitate ; secunda, de Obedientia ; tertia, de Charitate.

PRÆFATIO.

Ejus inspirante gratia, qui ubi vult et quando vult spirat, et linguas infantium facit disertas, volo, si possim, de virtutum statu variabili quædam quæ legendo reperi, quædam quæ a doctoribus meis audivi, simplici sermone colligere, adjungendo etiam si qua forte occurrerint, quæ fidei non repugnent, et ratione roborentur. Paracletus ergo qui aspirando prævenit, per omnia subsequa-

tur, cor irradiet, obscura reseret, efficaciam præstet, ad gloriam suam, ad utilitatem meam, ad perfectum Novitiorum, qui de monte superbix in convallem plorationis descenderunt, qui in lege Domini meditantur die ac nocte. Sed quia humilitas est genitrix virtutum, et hominis humilitas non ab homine, sed desursum est ; ab ejus humilitate incipiamus, qui ait : *Discite a me quia mitis sum et humilis corde* (*Matth. xi, 29*).

PARS PRIMA.

DE HUMILITATE.

Christus igitur cum in forma Dei esset, non iam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed ipsum exinanivit, formam servi accipiens (*1pp.* II, 6, 7). Exinanivit, dico, ut fieret minor, minor se ipso, minor Angelo; subderetur vobis, quin et ipsi Joseph ut nutritio, et sanctæ Mariæ ut matri, juxta id quod scriptum est: *Et erat humilis illis* (*Luc* II, 51). Exinanivit etiam se ut solum homo fieret, sed et pauper. Esurivit qui sitivit, lassatus est, sed quia voluit. Tandem contempsit se usque ad derisiones, opprobria, flagella; sicut ovis ad occisionem ductus est, et sicut agnus coram tondente se non aperuit os suum. Ecce Christus in forma præ filiis hominum sine specie et forma, et quasi absconditus vultus ejus ab eo et ab hominibus, unde nec reputatus est ab hominibus, sed a quo quis deputatus est, tanquam leprosus et percontatus et humiliatus a Deo. Ipse autem vulneratus propter peccata nostra, attritus est propter scelera nostra; disciplina pacis nostræ super eum, cura sanati sumus (*Isa.* LIII, 2-7). O ineffabilis clementiæ, qui proprio Filio suo non pepercit, pro nobis omnibus tradidit illum, qui et nobis est, et nobis in mundo conversatus est, et nobis mortuus est, pauper et humilis in conversatione, pauper et humilis in cruce, nostra participans sua tam benigne dispensans, ut secundum consuetudinem ejus esset nostra conversatio, et in morte nostra redemptio!

Ecce Dei humilitas incomparabilis, quia communionem dignam non recipit; inestimabilis, quia numerari non potest; ineffabilis, quia verbis explicari non potest, ut Deus et Dominus omnium fieret, et servus omnium, invisibilis videretur, panis hominum aleretur, virtus cœlorum infirmaretur, moreretur; sed hujus mysterii causa est, Dei clementiæ et misericordiæ. Superbia quippe hominem superaverat, sed Deo digne satisfacere non poterat homo qui debuit, nec angelus qui non debuit, nec alia creatura ad hoc fuit idonea. Juste igitur misericorditer Deus homo factus est: misericorditer quidem quantum ad Deum, qui nihil homini poenam debuit; juste vero quantum ad hominem, quia homo Deo peccaverat, ut ejus humilitas superbos humiliaret, et ejus sapientia excelsos illuminaret, frigidos igniret. Ipse est enim via, veritas et vita (*Joan.* XIV, 6). Via utique conversatio, veritas doctrinæ, vita beatitudinis. Via qua vel non, vel male itur; veritas, sine qua non, vel male dicitur; vita, in qua bene vivit sine qua omnino male vivitur. Ipse est enim virtus, et Dei sapientia: et quia Dei virtus est, stat suis efficaciam per quælibet adversa transmittit; et quia Dei sapientia est, præstat intelligentiam.

Sed ecce memoriæ occurrit quod angelus per superbiam de cœlo cecidit, non descendit. Ille ce-

cidit ad suam et suorum perniciem, Christus descendit ad electorum suorum exaltationem. Superbia de angelo fecit diabolum, humilitas Christi de filiis diaboli fecit filios Dei. Superbus diabolus cum suis de cœlo cecidit in infernum; Christus humilis cum suis regressus ab inferis cœlum ascendit. Vides ergo quanta sit in una Christi persona hominis sublimitas sine hominis merito, et Dei humilitas sine Dei debito, charitas sine modo, exemplum sine exemplo. Si ergo Deus humiliatur in terra, cur adhuc homo superbit, pulvis et cinis, vermis, putredo, qui hodie extollitur, et cras non invenitur? Præponit autem se Christo, qui in hac terra est superbus, ubi Christus inventus est humilis. Verumtamen si ascenderit usque in cœlum superbia, et nubes caput ejus tetigerit ut sterquilinum in fine perdetur; et quo altius ascenderit ante homines, eo deterius ruit ante Deum; humilitas vero quo humiliter descendit ante homines, eo altius ascendit ante Deum. Humilitas humilis Dei est amicus, amicus vero Dei omnis ascendit, juxta id quod scriptum est: *Amice, ascende superius* (*Luc.* XIV, 10). Unde et omnis humilis procul dubio ascendit, nec aliquo modo vera humilitas novit casum; semper enim in imo est, et propriam contemnit excellentiam. Si enim humilitas et superbia contrariæ sunt; superbia autem est amor propriæ excellentiæ: recte humilitas est contemptus propriæ excellentiæ. Sicut enim superbia est vitium, quo homo excæcatus sibi ipse placet, cum et in hoc displiceat Deo et hominibus; sic et humilitas est virtus, qua homo illuminatus sibi ipsi displicet, in quo profecto et Deo et hominibus placet.

4. Est autem humilitas alia incipiens, alia proficiens, alia perfecta. Incipiens in novitiis, proficiens in bene pugnantis, perfecta in emeritis. Est alia sufficiens, alia abundans, alia superabundans. Illa humilitas est sufficiens, qua homo subdit se majori et non præfert se æquali. Illa est abundans, qua homo subdit se æquali, et non præfert se etiam minori [*suppl.* tertia definitio]. Sed illa quæ sufficiens est, recte genitrix virtutum dicitur, qua homo incipit poenitendo peccata sua confiteri, et subdere se majori. Humilitas vero abundans et superabundans, et nutriunt virtutes, et custodiunt et ampliant. Septem modis diversificatur humilitas. Est enim humilitas in depositione temporalium possessionum. Sequuntur aliæ sex, duæ in voce, duæ in corpore, duæ in corde. Duæ in voce, quia et humilis contra verbum impatientiæ pacifice, et contra verbum jactantiæ loquitur humiliter. Duæ in corpore, quia et vilitas est in habitu, et mortificatio in carne. Duæ in corde, quia et commune consilium præponit proprio; et propria voluntate postposita, alterius se subjicit imperio.

5. Humilitas quasi quædam fovea est subterranea in qua thesaurus virtutum tutissime reconditur, ubi nec prædonum violentia irrumpit, nec fures effodiunt et furantur. Est etiam humilitas clypeus

impenetrabilis, quo protegimur spiritualiter; gladius indeficiens ex utraque parte feriens: quia et exterior humilitas exteriores inimicos salubriter percutit ut poeniteant, et interior humilitas 539 invisibiles inimicos fortiter percutit, ut nihil proficiant, imo ut deficient. Unde et recte humilitas cordis murus dicitur contra invisibilia tentamenta; et humilitas corporis, antemurale contra exteriora impedimenta. Dicitur etiam humilitas turris fortitudinis a facie inimici; quia quemadmodum turris in aliqua civitate est pulchritudo et munimentum civitatis, sic humilitas est pulchritudo et munimentum cordis.

6. Est etiam inutilis humilitas, qua homo et ab opere se retrahit, et sub silentio abscondit, quia timet vilescere, si forte sibi objiciatur id unde conscientia metuit. Est et alia humilitas non aedificans, sed destruens, cum aliquis loco vel tempore non congruo dictis vel factis immoderate se dejicit, illis etiam quandoque intuentibus qui leviter scandalizantur. Est et humilitas simulata hypocritarum, qui speciem humilitatis praetendunt in habitu, de eadem specie ostensa superbientes; et cum in occulto cordis superbiant, ante oculos hominum volunt videri humiles, dolose agentes, quemadmodum aurifex dolosus, si anulum argenteum deauratum vendat pro annulo aureo.

7. Notandum autem est quia humilitas alia est simplex, nec laudibus hominum effertur; alia est virtutibus ditata, nec tamen ab hominibus honorata est; alia ab hominibus honorata, nec tamen virtutibus ditata. Ille simplicem dicitur habere humilitatem, qui nec vitiis subjacet, nec virtutum copia fulcitur unde superbiat nec in his quae praevalent, alicui se praefert. Cum vero humilitas ab hominibus vel honoratur, vel despicitur, graviter impugatur; quia et laus humana, quamvis non quaeratur, tamen oblata delectat; et vituperium, quamvis cum de est quandoque non timeatur, tamen cum adest vulnerat improvidum.

8. Praetereundum autem non aestimo, quod humilitatis virtus ideo inter alias virtutes eximia dicitur, quia hanc in se unicus Dei Filius ad exemplum nobis maxime exhibuit, et per hanc virtutem omnes laquei multiformis proditoris declinantur. Cum enim Antonius omnes inimici laqueos contra se videret extensos, et admirando quaereret quis eos evadere posset, divina voce responsum est ei sic: « Sola humilitas. » (44) Quisquis autem es, qui sine virtute humilitatis virtutes congregas, sic es ut ille qui pulverem in vento portat. Si autem vis sublime virtutis ostendere, noli sublime sapere, et tunc illud quod egeris, esse monstrabis excelsius. Noli te putare quidquam fecisse cum feceris, et plenissime cuncta fecisti. Noli tuorum corrumpere fructus laborum. Noli cursum in inane dirigere, ne post mille circuitus mercedem laboris amittas. Si enim

(44) In Vitis Patrum.

laudandum te esse dixeris, culpabilis effectus es, etiamsi fueras ante laudabilis; si vero inutilem esse te fatearis, factus es utilis, si fueras etiam ante culpabilis.

9. Propter quod necessarium est ad humilitatem conservandam, si adest, vel ad eam adipiscendam, si deest, ut diligenter consideres non bona tua, sed mala tam occulta quam publica; attendas etiam aliorum non mala sed bona: et si quandoque non apparent in publico, fortasse latent in occulto, quod pium est suspicari. Sic fit utiliter, ut temetipsum deprimendo, alium exaltes sicut econtrario superbus bona sua attendendo, si qua sunt, et non mala quae multa sunt, attendendo etiam mala aliorum et non bona, et alios deprimat, et se ipsum exaltat. Unde necessaria nobis est quaedam praeteritarum oblivio virtutum, quod sic intelligo, ut nunquam alicujus virtutis meminerimus. Virtutum namque memoria ad simplicem laudem Dei relata, non solum reprehensibilis non est, sed laudabilis est. Verumtamen bona tua dum in hominum notitiam frequenter prodeunt, cave ne quis forte ea diripiat: quod Pharisaeus passus est in lingua, bona sua circumferens, unde ea et diabolus rapuit. Aliis enim exprobrando Deum laudare, non est gratiarum actio, sed sola virtutum evacuatio.

10. Caveamus igitur de nobismetipsis dicere aliquid gloriose; hoc enim nos, et Deo et hominibus odibiles facit: idcirco quanto magis fecerimus bona, tanto de nobis minora dicamus. Quando enim sancta aliqua fecerimus, 540 habemus procul dubio Deum debitorem: quando vero nihil nos arbitramur operatos amplius etiam meremur de tali affectu, quam propter opera sua quae fecimus. Ita virtutum omnium merita bonum humilitatis exsuperat. Quae si non adsit, nec illae poterunt esse laudabiles: quod si adsit humilitas, etiam virtutes aliae cum ipsa humilitate proficiunt. Quod melius ostendimus, si Patrum exempla subjungimus.

11. Centurio Domino cor suum humilians dixit: *Non sum dignus ut intres sub tectum meum* (Matth. vii, 8); et propterea dignus effectus est. Sic et Paulus ait: *Ego sum minimus apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus* (I Cor xv 9); et ideo ante Deum et homines magnus inventus est. Ita etiam mulier quae se ad pedes Domini humiliter inclinavit, postmodum a Deo sublimata est, ut et ad caput Domini ungendum admitteretur, et sicut resurrectionis Domini Apostolis praenuntia, ac per hoc Apostolorum apostola. Sic et David dum saltaret nudus coram Domini arca, et contemneretur a Michol filia Saul, speciem humilitatis praetendens in habitu, virtutem humilitatis retinuit in corde, quam et verbo humilitatis vobis intimavit dum diceret: *Ludam et vilior fiam plus quam factus sum, eroque humilis in oculis meis* (II Reg. vi, 22). Sed in hoc humilitas ejus, eximia apparuit, quod cum, esse

fortissimus, et rex futurus, non se militicomit, sed pulci et cani, non vivo sed mortuo, oqueretur regi Saul sic : *Quem sequeris, rex ? quem sequeris ? Pulice n unum et canem sum* (I Reg. xxiv, 15). Merito ergo humilitatis ranslatus est de servitute ad regnum. Sic et anus orans in templo, et a Pharisæo condess, conscientia cor accusante non audebat ocu- cœlum levare, sed percutiens pectus suum it : *Deus, propitius esto mihi peccatori* (Luc. 13) : unde etiam a templo descendit magis ju- us quam Pharisæus. Sic et Petrus cum esset olorum princeps, erat omnium humillimus. et tanti meriti fuit apud Deum, ut umbra cor- suis obumbrante sanarentur infirmi. (Act.

Sic et Joannes Baptista cum esset annuntiatus igelum, et Spiritu sancto repletus adhuc ex matris suæ, et nondum natus præcursoris of- Dominicum sentiret adventum, deinde jam ju- cum esset mundi contemptor, eremique cul- abitu incultus, abstinentia singularis, prædi- eximius, Baptista Domini, martyrio rubicun- irginitate candidus ; et post Virginis Filium, et n virginem electus ex millibus, unde etiam e Christus esset æstimabatur a populo ; cum, n, talis ac tantus esset, ne per inanem glo- aperetur super se, elegit solide subsistere in *nfessus est enim, et non negavit; confessus via non sum ego Christus* (Joan. 1, 20). Sed eritatem humiliter confessus est, adhuc ad tiorem humilitatis gradum ascendit. Ait enim : *post me fortior me, cujus non sum dignus sol- orrigiam calceamentorum ejus* (Luc. iii, 16). si simpliciter ad litteram intelligantur, satis apparte humilitas. Secundum vero spiritualem n sic exponitur. Per calceamentum Domini, atio Domini intelligitur, sicut per Psalmistam ius ait : *In Idumæam extendam calceamentum* (Psal. cvii, 10) ; id est. In mundo incarnatus abo, quod et factum est, ac per hoc sibi alie- e subditi sunt. Joannes autem se indignum isus est ad hoc ut solveret corrigiam calcea- rum Domini, id est, ut mysteria Incarnatio- us aperiret ; in quo tanta creditur humilitas ut omni sacerdoti se supponeret, quorum of- i est Incarnationis mysteria aliis aperire. autem inter natos mulierum non est inventus e humilior, ideo nec major. Secure ergo Joa- multiplicem thesaurum virtutum in foveam ha- tis abscondit.

Sic et Maria, quam stellam marinam appel- i, cum esset ex progenie orta regali, totius latis forma ; hominum et domina et mater, lorum regina, virginum virgo fecunda, deifica, similem habens primam, vel subsequentem, e templum Domini, sacrarium Spiritus sancti, splendor elegit paternæ gloriæ ; cum es- et, m, talis ac tanta, non se de donis cœlestibus

A extulit, sed humilitatem quam exhibuerat 541 Gabrieli archangelo, etiam hominibus exhibero cu- ravit, quando Dominum et hominem gestans in utero, Elisabeth cognatæ suæ, tanquam virgo ju- vencula, mulieri provectæ ætatis, servitutis offi- cium humiliter impendit : et cum esset humilis et virgo, non virginitatem, sed humilitatem suam Do- minus respexisse dicitur. *Exsultavit spiritus meus, inquit, in Domino Deo salutari meo, quia respexit humilitatem ancillæ suæ* (Luc. 1, 47, 48). O humili- tas, per quam femina mater Dei effecta est, per quam Deus de cœlo descendit ad terras, per quam animæ de inferno ad cœlum, translatae sunt. Hæc est scala proposita vobis a Deo, per quam ascendi- tur de terris ad cœlum. Per hanc ascenderunt pa- tres nostri, per hanc et nos ascendere oportet, alio- quin non ascendemus.

14. Sed prætereundum non est, qualiter gradus humilitatis dispositi sunt in Regula beati Benedicti. Dicit autem quia ad primum humilitatis gradum pertinet timor ; ad secundum, non amare propriam voluntatem ; ad tertium, obedientia ; ad quartum, in obedientia patientia ; ad quintum, cogitationes patri revelare ; ad sextum, omni vilitate et extremitate esse contentum, et se ipsum iudicare ad omnia in- juncta operarium indignum ; ad septimum, non so- lum lingua pronuntiare, sed etiam corde credere se omnibus inferiorem et viliorem ; ad octavum, nihil agere nisi per communem regulam monasterii et per majorum exempla ; ad nonum, linguam sub tacitur- nitate cohibere usque ad interrogationem ; ad deci- mum, non esse promptum in risu ; ad undecimum, si, cum quis loquitur, leviter et humiliter cum gra- vitate, et pauca verba et rationabilia loquatur ; ad duodecimum, ut quis non solum in corde humilis, sed ipsam humilitatem signis congruis exterius vi- dentibus ad exemplum demonstret, in vestium vili- tate et vultus simplicitate (cap. 7).

15. Sed cum multis modis diversificetur humili- tas, sicut mihi videtur, una est humilitas ; secun- dum effectus interiores et effectus exteriores multi- pliciter crescit : quemadmodum unus et idem homo cum transeat de infantia ad pueritiam, de pueritia ad juventutem, inde ad senium per diversas ætates ; unus homo est, non plures homines, sed unus : et sicut ex una arboris radice procedit stipes, et ex stipite rami, ex ramis flores et folia ; et inde fructus ; ita ex una humilitatis radice procedunt bona opera, tanquam rami ; paupertatis habitus, et verba reli- giosa, tanquam flores et folia : deinde gaudium in Spiritu sancto, tanquam bonæ arboris fructus. Est ergo, si recte perpendo, virtus humilitatis in corde, species humilitatis in ore, labor humilitatis in opere, fructus humilitatis hic et in perventione. Dat enim Deus gratiam pro gratia, quia et in præsentī super humilem et quietum requiescit Dominus, et quanto quisque in hac terra fuerit humilior, tanto in regno constituetur gloriosior. Hæc de humilitate diximus propter Novitios, ut sciant humilitatem esse funda-

mentum in quo oportet reliquas virtutes fundari.

PARS SECUNDA.

DE OBEDIENTIA.

16. Quia ergo humilitatem soror obedientia inseparabiliter comitatur, aliquid de obedientia dicamus. Sed obedientiæ bonum per inobedienciæ malum lucidius declaratur : quantum enim inobediencia crescit in malo, tantum obedientia crescit in bono. Inobediencia enim amplectitur omne malum. Inobediencia de angelo fecit diabolum, primos parentes de paradiso expulit, innumeros postea tradidit in inferno ; bona evacuat, mala multiplicat, idolum in corde fabricat. Nolle acquiescere, scelus est idololatriæ. Sed peccatum quale sit et quantum, in primo parente evidenter perpenditur. Deus ergo homini quem posuit in paradiso voluptatis, diversi generis fructus plures et optimos ad esum concedens, solummodo lignum scientiæ boni et mali interdicit. Certum est autem arborem illam non fuisse cibo noxiam : neque enim qui fecerat omnia bona valde, in paradiso instituerat aliquid mali ; sed ut per melius obedientiæ meritum homo bene conditus cresceret, dignum **542** fuerat, ut etiam a bono prohiberetur, quatenus hoc quod ageret, verius virtus esset, quanto et a bono cessans Auctori suo se subderet, humilius exhiberet, et ei promerendi Dominum suum virtus esset obedientia ipsa : quam possum verissime dicere solam esse virtutem omni creaturæ rationabili degenti sub Dei potestate ; primumque esse et maximum vitium ad ruinam, hominem sua potestate velle uti, cujus vitii nomen et inobediencia. Non esset ergo unde se Dominum habere cogitaret atque sentiret, nisi ei aliquid juberetur. Lignum autem scientiæ boni et mali, a quo prohibitus fuit Adam ne comederet, animæ medietatem, id est ordinatam integritatem, designat in nobis ; quæ tanquam arbor in medio paradisi plantata dicitur, et lignum scientiæ boni et mali vocatur : quia si anima quæ se debet in anteriora extendere, id est in Deum, ei posteriora oblivisci, ad se ipsam, deserto Deo, conversa fuerit, et sua potentia sine Deo frui voluerit, et hoc peccatum ejus pœna fuerit consecuta ; mox experiendo discet quid interest inter bonum quod deseruit, et malum quo cecidit ; et hoc erit ei gustasse de ligno scientiæ boni et mali.

17. Peccatum autem Adæ gravissimum fuit, quia cum in honore esset, non intellexit, (*Psal.* XLVIII, 13, 21) ; id est, cum esset ad imaginem et similitudinem Dei creatus, noluit obediens permanere, sed magis audivit vocem uxoris suæ, quam Dei, et viso peccato apostatæ angeli et ejusdem peccati pœna (scilicet quod de angelo factus esset diabolum), superbia obcæcante cor suum, posuit et ipse sedem suam ad aquilonem, ut esset similis Altissimo. In pace quidem factus fuerat locus ejus, et habitatio ejus in Sion ; sed quia pacem perdidit volens, dolores multiplices coactus est sentire nolens. Descendit enim ab Jerusalem in Jericho, et incidit in latrones,

A qui etiam despoliaverunt eum, et plagis impositis abierunt semivivo relicto. Qui enim visionem pacis deseruit, hujus mundi defectus per experimentum didicit. Latrones autem, id est spiritus maligni, tunica immortalitatis spoliaverunt eum. Graviter enim vulneratus est, quia graviter peccavit ; sed semivivus relictus est ; quia enim peccavit, quasi mortuus est, et quia rationem non perdidit, quasi vita remansit. I deo autem peccatum suum gravissimum fuit, quia non coegit eum peccare vel necessitas, vel fragilitas ipsius, vel ignorantia boni. Ignorantia non coegit eum, cum nec multa fuissent ei injuncta, sed unum : et iterum videns Deum facie ad faciem, in memoria labi non potuit. Item fragilitas non coegit eum, quoniam ipse habuit liberum arbitrium, non depressum, sicut postea, sed sancti Spiritus illuminatione corroboratum, et ita per gratiam Dei confirmatum, ut non peccaret si peccare nollet. Iterum egestas non coegit eum, quoniam neque fame, neque siti, neque alia miseria vexabatur ; et si vellet aliquo fructu vesci molestias passionum præveniendo, erant in paradiso diversi fructus, quibus licenter vesci poterat. Quorum fructus alius obviavit fami, alius siti, alius aliis passionibus : quibus omnibus propositis, tanquam essent prohibiti, illum fructum, quo voce Domini fuerat interdictus, appetiit tanquam esset ei injunctum, ut illo fructu vesceretur ; et i deo quia voluntate sola a Creatore recessit, et omnes posteri sui hac peste interfecti sunt : gravissime enim deliquit.

B 18. Sed et hoc notandum, quia sicut beatus Augustinus testatur in *Enchiridion*, in hoc peccato multa criminalia comprehenduntur peccata. Quod enim Adam scienter se contra Deum erexit, superbia magna fuit ; quod autem plus quam sibi suffecit appetiit, avaritia fuit. Non est enim avaritia tantum pecuniæ, sed et altitudinis. Quia se ipsum in mortem præcipitavit, homicidium fuit : quia vero semetipsum amando, ab amore sponsi celestis alienavit, adulterii crimen incurrit ; et quia cibum velitum usurpavit, furtum fecit : et quia Deo non credidit, sacrilegium fecit (cap 45, n. 13). Hæc et alia consimilia etiam in nobis inveniuntur, cum scienter contra obedientiam agimus.

C 19. O inobedienciæ horrendum malum ! Omnis enim qui propria conscientia accusante contra obedientiam **543** agit, quantum ad se pertinet, nec Deo, nec homini subditus esse vult, sed similitudinem Dei appetens rapinam facit ; cui sicut voluntas Dei iavicta est et nulli subjecta, ita a nullo vult vinci, nulli sponte subjici, quia nec Deo. Cum ergo nolit Deo subjici, et constans sit quia Deus esse non possit, se vult parifacere Deo, vel præesse : et hoc quidem malum est, illud pejus, utrumque stultissimum. Non solum autem in majoribus, sed etiam in minoribus culpis quam gravis sit inobedienciæ culpa, facile perpendere est. Quia enim Jonathas, etiam nesciens patris imperium, parum mellis gustavit illo die, quo omnibus interdictum fuit a Saule ne come-

t, divina gratia a Deo subtracta est, ut victor-
 anc penitus intermitteretur; quoniam culpam
 ravis pœna subsecuta est, ut Jonathas absque
 ratione moreretur, nisi totius populi precibus
 retur (*I Reg. xiv*). Legitur etiam, quod quidam
 etarum mandatum acceperat a Deo ne come-
 donec reverteretur inde quo missus fuerat.
 venit autem quidam alius propheta, dicens
 ominum apparuisse, quod et ex dominico præ-
 comedere deberet ostendit. Quo sermone Pro-
 deceptus, credidit, et comedit; et in quo se
 re credidit, inobediens fuit: cujus inobedientiæ
 n talis subsecuta est pœna, ut eum in itinere
 rimeret. Verumtamen in morte peccatum in-
 ntiæ solutum est, quod per hoc indicatur, quia
 ii Prophetam extinxerat, postmodum nec ca-
 , nec asinum suum tangere præsumpsit (*III*
xiii). Quod si tam graviter deliquitur, cum
 gnorantiam inobediencia fit; quam horribiliter
 t qui conscientia accusante obedire contemnit?
 ut prædictum est, per inobedienciæ malum
 um sit obedienciæ bonum evidenter perpen-

Nunc autem simpliciter obediencia descri-
 s, subjungendo breviter ejus divisiones, et quæ
 juæ obediencia impediunt, quæ juvant, quæ
 is proprietas, et quæ dignitas, quæ perfectio,
 meritum. Est ergo obediencia virtus, qua homo,
 ia voluntate postposita, animo amplectitur in-
 opere implenda, nisi obstiterit causa invinci-
 vel prælati auctoritas idem prohibens quod in-
 at. Obediencia alia perfecta, alia imperfecta.
 facta est, quæ usque ad mortis terminum non
 git. Perfecta est, quæ morte non consumitur,
 nsummat. Item obediencia alia est magni
 , alia parvi meriti, alia nullius meriti, cum ta-
 bediencia videatur. Magni meriti est, cum se-
 m quod beatus Gregorius disserit (*Moral. lib.*
cap. 10), obediencia in adversis aliquid habet
 o, id est ex desiderio amplectitur adversa.
 meriti est, cum quis in adversis invitus obe-
 Nullius meriti est obediencia in prosperis,
 bediencia animus ad eadem prospera anl.elat.
 bediencia alia est venalis, alia servilis, alia fi-
 Venalis est, quæ ad quodcunque temporale
 odum, vel ad mundi gloriam respicit. Servilis
 næ fit quocunque timore non casto. Filialis est,
 d solam charitatem respicit. Obediencia filialis
 lde bona; obediencia servilis nec ad salutem
 t, nec est valde mala; obediencia venalis valde
 st, illa maxime qua nititur homo ad prælationis
 n fraudulenter attingere; ut qui subjectus hu-
 lis signa præterdit, aliis prælatus cornua su-
 e ostentat malitiose. Item debemus subjecti obe-
 am, primum Deo, deinde prælatis, postmodum
 ricem. Deo, ex necessitate; prælatis, ex po-
 , quia eis nosmetipsos sponse subjecimus; ad
 m, ex charitate.

Item obediencia dux est nobis ad virtutes, dux

A ad sapientiam, dux ad martyrium, dux ad patriam
 nostram. Dux dico est ad virtutes, secundum illud
 Gregorii: « Obediencia sola est quæ cæteras virtutes
 menti inserit, insertasque custodit (*ibid.*). » Alibi
 dicit, quia obediencia fidei meritum possidet, sine
 qua infidelis quisque convincitur, etiam si fidelis esse
 videatur. Dux est ad sapientiam juxta illud: *Concu-*
pisti sapientiam? serva mandata (Eccli, i, 33). Dux
 est ad martyrium, quia qui vere et perfecta vult obe-
 diens esse oportet eum gravissimas cordis et corporis
 passiones perpeti; sed magna nobis est consolatio,
 quia si compatimur conregnabimus, et quia secun-
 dum ~~544~~ multitudinem dolorum nostrorum conso-
 lationes Dei lætificabunt animas nostras: et quem-
 admodum filii Jonadab propter obediencia quam
 exhibuerant patri suo, scilicet ne vinum biberent, et
 ut manerent in tabernaculis, benedictionem merue-
 runt a Domino (*Jerem. xxxv*); ita et quicumque præ-
 laus suis perfectiam exhibent obediencia, benedi-
 ctionem merentur a Domino, utique triplicem; quia
 prima est virtutum benedictio juxta illud Psalmistæ:
Multiplicabis in anima mea virtutem (Psal. cxxxvii,
3); secunda est, ut anima exiens a corpore statim
 transeat ad requiem; tertia est, ut in resurrectione
 justorum omnis obediencia filius stolas binas reci-
 pias, juxta illud quod scriptum est, scilicet, *In terra*
sua duplicita possidebunt (Isa. lxi, 7). Amplius, ve-
 ram obediencia comitatur charitas, simplicitas,
 concordia, quod per hoc nobis figuraliter innuitur,
 C quod postquam Job de iufirmitate convaluit, unus-
 quisque amicorum suorum obtulit ei inaurem au-
 ream unam, et ovem unam (*Job xlii, 11*.) Sed quid
 per inaurem, quod instrumentum est aureum, nisi
 obediencia? quid per ovem, nisi simplicitas, designa-
 tur? Et quare inauris aurea, nisi quia aurum cha-
 ritem significat, sine qua obediencia esse non de-
 bet! et cur inauris una et ovis memoratur una, nisi
 quia unitas per concordie vinculum charitati et sim-
 plicitati conjungitur? Tanta enim concordia omnia
 nostra dirigi debent, ut nostro vitio scandalum divi-
 sionis in Ecclesia non fiat.

22. Amplius, amor sæculi et amor privatus valde
 impediunt obediencia, et valde roboratur obediencia,
 si quis est contemptor sæculi et sui. Sunt au-
 tem hæ proprietates obediencia, ut subjectus obe-
 diat, non tepide, non tepide, non cum sermone no-
 lentis, sine mora et usque ad mortem. Et hæc est
 perfectio obediencia, propter quam perfectionem
 dictum est, *Usque ad mortem*. Alius enim permanet
 in obediencia usque ad verborum contumeliam, alius
 usque ad damna rerum; alius usque ad corporis
 passiones, alius usque ad mortem: et hic solus ad
 perfectionem obediencia pertingit. Et notandum
 quod obediencia nobis usque ad mortem servanda
 præcipitur. Ne igitur nobis usque ad præsentis vitæ
 terminum obediencia laboriosa appareat, Redemptor
 noster factus est obediens usque ad mortem. Quid
 ergo mirum si homo peccator obediencia in vitæ
 hujus brevitate se subicit, quando hanc et ille qui

obedientes remunerat, non reliquit? Sed et hoc prætereundum non est, quod primis parentibus dictum est: *Ex omni ligno paradisi edite; de ligno autem scientiæ boni et mali ne tetigeritis* (Gen. II, 16, 17). Qui enim ab uno quolibet bono subjectos vetat, necesse est ut multa concedat, ne obedientis mens funditus intereat, si ab omnibus bonis repulsa jejuna. Omnes enim paradisi arbores ad esum concessit, cum ab una prohibuit, ut creaturam suam quam nolebat exstingui, tanto facilius ab una restringeret, quanto ad cunctas latius relaxaret.

23. Quod autem superius dictum est (*Supra*, num. 20), obedientiam non solum ex præcepto, verum etiam ex proprio desiderio adversa tolerare; in prosperis autem de suo omnino nil habere debere; veraciter affirmare possumus, si Moysen et Paulum ad medium deducamus. Moyses namque cum in deserto oves pasceret, a Domino per angelum in igne loquentem vocatus est, jussusque est ut omnium Israelitarum multitudini præesset; sed quia apud se mente humilis exstitit, oblatam protinus tanti regiminis gloriam expavit, moxque ad infirmitatis patrocinium recurrit, dicens: *Obsecro, Domine, non sum eloquens ab heri et nudi tertius, ex quo cœpisti loqui ad servum tuum, tardioris et impeditioris linguæ factus; et se postposito alium deposcit, dicens: Mitte quem missurus es* (Exod. IV, 10, 13). Ecce cum auctore linguæ loquitur, et ne tanti regiminis potestatem suscipiat, elinguem se esse causatur. Paulus autem sic ait: *Ego non solum alligari, sed et in Jerusalem mori paratus sum pro nomine Jesu* (Act. XXI, 13); *neque enim facio pretiosiores animam meam quam me* (Act. XX, 24). Jerosolymam ergo pergens adversa cognoscit, et tamen hoc libenter appetit: audit quod timeat, sed ad hoc ardentius anhelat. Moyses itaque ad prospera de suo nil habet, quia precibus renititur, ne Israeliticæ plebi præferatur; Paulus ad adversa **545** etiam ex suo voto deducitur, quia malorum imminentium cognitionem percipit, sed devotione spiritus etiam ad acriora fervescit. Ille præsentis potestatis gloriam Domino voluit jubente declinare; iste Domino disponente per dura et aspera studuit ad graviora properare. Præeuntium ergo virorum exemplo instruimur utiliter, ut si obedientiæ palmam apprehendere veraciter nitimur, prosperis hujus sæculi ex sola jussione, adversis autem ex devotione militemus.

24. Et notandum quod quantum ex humana ratione colligi potest, sicut nulla mala a prælatis ex præcepto injungi debent, sic nec omnia bona, sed media bona, quæ quasi ex nostra potestate nobis a Domino data sunt, verbi gratia ut legere, scribere, loqui, silere, laborare, cessare, et consimilia. Sed, sicut prædictum est, non omnia bona præcipienda sunt. Quis enim audeat per obedientiam injungere omnia relinquere, virginitatis votum, in virginitate manere, inimicum diligere, mori pro proximo? quamquam si quis habeat fidem sicut granum sinapis, possit ac debeat etiam amplecti ea quæ impossibilia

A secundum humanam rationem videntur, si sibi a prælato injungantur. Multi enim sanctorum, humanam rationem fide transcendentem, supra aquam ambulaverunt, et montes de locis suis removerunt.

25. Nunc quæ sit obedientiæ dignitas restat ostendere. Dignitas vero obedientiæ simillima Deo est. Qui enim simpliciter charitatem servat in moribus similitudinem Dei tenet. Qui autem cum charitate etiam jejuniis, vigiliis, et aliis virtutum laboribus vigilanter insistit, Deo similior est. Qui vero cum his omnibus sub alterius potestate, obedientiæ vinculo semelipsum ligat, et ad voluntatem et imperium magistri per omnia pendet, obedientiam servans usque ad mortem, Deo simillimus est. Meritum autem obedientiæ in regno erit vitæ, tantoque illic quisque constituetur sublimior; quanto hic in ipsa obedientia manet perfectior; et illi maxime mereantur sublimari a Deo, qui virginitatem obedientiæ usque ad mortem servant. Virginitatem obedientiæ vocamus obedientiæ incorruptionem, scilicet cum quis ex quo magistro se subdidit, nulla hora vel actu, vel voluntate fuit inobediens: et sicut in regno vitæ omnes qui carne et spiritu virgines permanserunt virginitatem tamen obedientiæ non servaverunt, canticum novum cantabunt Agno, non tamen canticum virginitatis obedientiæ; sic e converso omnes qui in virginitate obedientiæ permanserunt, et virginitatem carnis et spiritus non servaverunt, etsi non canticum virginum, canticum tamen virginitatis obedientiæ cantabunt coram Domino et Agno.

26. Magna est ergo virtus obedientiæ, quæ de corruptis quodammodo virgines facit. Hæc virtus milites Christi ducit per ignem et aquam, ut transiant in refrigerium probat eos, probatosque reddit perfectos, et quia perfectos, ideo victores: vir enim obediens loquitur victorias (*Prov. XXI, 28*). Obediens enim quotiescunque aliquid asperum et difficile ei injungitur, si gladio præcepti se ipsum mactat et Domino sacrificat, magnam loquitur victoriam, quia se ipsum vincit. Multo enim melior est obedientia quam victimæ (*Eccle. IV, 17*); quia per victimam mactatur aliena caro, per obedientiam vero mactatur propria voluntas. Vir obediens hilariter et fiducialiter orat; quia, sicut per beatum Augustinum dicitur: « Melior est oratio una obedientis quam decem millia contemptoris. » (*De Opere Monachorum*, cap. 17, n. 25.) Obedientia quidem orationem dirigit ad cælum, quæ sine obedientia non ascendit ad Dominum, sicut et lapis projectus ad cælum non attingit. Vir obediens confidit ut leo: et quemadmodum leo non viribus aliis, sed in viribus proprii pectoris confidit, nec ad alicujus bestię pavet occursum; ita et vir obediens non in aliorum oratione et vita, sed in propria conscientia gloriatur, juxta illud Apostoli: *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ* (*II Cor. I, 12*), nec ad malarum bestiarum pavet occursum. Si enim occurrit ei spiritus avaritiæ vel superbiæ, vel

fornicationis, vel quilibet alius malignus spiritus qui dicat : *Incurvare ut transeamus* (*Isa. LI, 23*); ipsa obedientiæ virtus sic ipsum roborat, ut non incurvetur, sed victor transeat. Nec mirum. Est enim virtus obedientiæ salus omnium fidelium; obedientia **546** est genitrix omnium virtutum; obedientia est inventrix regni cœlorum; obedientia est cœlum aperiens, et hominem de terra elevans; obedientia est cohabitatrix Angelorum; obedientia est sanctorum omnium cibus: ex hac enim sancti ablactati sunt, et per hanc ad perfectionem venerunt.

27. Item sunt alii modi qui ad obedientiam pertinere videntur, cum tamen veritas obedientiæ in eis non sit. Sunt enim qui magistrum sibi eligunt tidiotam, non ut ei obediant, sed ut eam secundum suam carnalem voluntatem flectere valeant; vel eligunt litteratum, qui carnaliter vivat, et carnaliter diligat obsequentes. Hi ergo qui non ut Domino placeant, sed pro concupiscentiis suis nutriendis in exterioribus obedire videntur, recte Ismaelitæ dicuntur. Ismaelita namque interpretatur *sibi obediens*. Est et obedientia ex nimia simplicitate descendens, quam fatuitatem appellamus, cum quis tam in malis quam in bonis obedire contendit; cum scriptum sit: *Malum per obedientiam nunquam fieri debere, sed bonum aliquando intermitteri*. Et est obedientia semetipsam indiscrete excedens, cum quis nimia subtilitate deceptus decernit quæ sibi prælatus injungere debeat, et quæ minime. Est et obedientia præcisa, cum quis sibi bonum præeligit, ut a prælato sibi injungi postulet (quod aperte malum est), sed per impatientiam frangitur cum a prælato denegatum fuerit. Quod si humiliter bonum quod desiderat, prælato suggerat, et cum denegatum fuerit immotus permaneat, bonum est. Item est obedientia superbiæ simul et stultitiæ peste depravata, ex propria voluntate descendens, cum quis in bonis apud semetipsum quæ facturus esset, si injungerentur ei, et quæ minime... Et quandoque contigit, ut illa bona quæ facere non vult, ei prælatus nunquam injungat, et tamen propter stultam cordis deliberationem et inobedientiam apud Deum reus mortis tenetur. Sed et hoc notandum, quod quandoque magister aliquid discrete injungit, et discipulus nullo modo acquiescit; sed quasi consilium melius daturus, voluntatem magistri voluntati suæ subjicit, cum propriam voluntatem et proprium consilium sub voluntate et imperio magistri flectere debeat. Longe ergo ab itinere obedientiæ errore ducitur devio, cum semetipsum magistrum, et magistrum suum constituat discipulum.

28. Præterea attendendum est, quod subjectus errores magistri sic cavere debeat, ut semper magistrum veneretur: quodque adeo seducitur, magistrum venerando imitetur errores, vel errores cavendo magistro subdi dedignetur. Quippe dum magistri actus vel verba curiosa subtilitate attendit, et semetipsum qualis apud se lateat, seductus ignorat; et dum mala sua nec magna, nec minima atten-

dere vult, sed bona, si qua sunt; nec de occultis magistri bene sentit, nec ejus manifesta bona approbat, sed mala, si qua sunt, manifesta libenter attendit: dum, inquam, hoc facit, et se ipsum inaniter extollit, et magistrum malitia agitatus deprimit. Verumtamen commissa sua attendens, se peccatorem confitetur, nec tamen tantum se peccasse aestimat, ut tali magistro subditus esse deberet, et crescente malitia verbum responsionis subtrahit, et pejus silet quam pejus loqueretur. Sed in hoc inobedientiæ vitium a filiis obedientiæ longe est, quorum studium est ut semper humiliter cogitent, humiliter loquantur, humiliter obediant, humilitatis habitum non recusent. Hæc de obedientia et ejus proposito propter simplices obedientia filios simpliciter descripsimus; sed quia humilitatis et obedientiæ charitas regina est, et ad ejus regimen omnes virtutes dirigi debent; volo, si possum, de uberrimo charitatis fonte fratribus novellis propinare. Sed quia timor introducit charitatem, sic intrans ut exeat, aliqua de timore proponamus.

547 PARS TERTIA.

DE TIMORE ET CHARITATE.

29. Est quidam timor naturalis, nobis cum animalibus communis, ex natura carnis procedens. Timemus enim quæ corporibus sunt noxia, et naturaliter ea vitamus, et appetimus salutaria; unde scriptum est: *Nemo unquam carnem suam odio habuit, sed nutrit et fovet eam* (*Ephes. v, 29*). Iste timor non est peccatum, sed pœna peccati, nec introducit charitatem, nec introductam expellit, sed naturaliter est in nobis, sive habeamus charitatem sive non. Et hunc timorem habebat Christus cum diceret: *Tristis est anima mea usque ad mortem* (*Matth. xxvi, 38*); ut per hoc veritatem assumpti hominis ostenderet, et electos suos adversa mundi mortemque passuros corroboraret suo exemplo. Et nullus miretur electo timore concuti, cum Christus esset tristis usque ad mortem.

30. Sed et timor, qui est initium sapientiæ, et servilis dicitur, in Christo fuisse creditur, de quo Isaias dicit: *Et replevit eum spiritu timoris Domini* (*Isa. xi*). Unde merito quæritur, cum perfectam charitatem, quæ foras imittit timorem in Christo fuisse nefas sit negare, quomodo perfecta charitas et timor servilis in eo esse simul potuerint. Ad quod diversa, nescio si sufficientia, respondentur. Dicitur quod ille qui nulla causa cogente, sed voluntarie cæteros nostræ mortalitatis suscepit defectus, hunc quoque, cum sit donum Spiritus sancti, habuit. In eo tamen perfecta charitas fuit; alterum habuit ex sua perfectione, alterum habuit ex nostra infirmitate. Aliter: Cum dicitur, *Timuit*, sic intelligitur, *Nihil neglexit*: et ponitur causa pro effectu. Timor enim causa est hujus effectus, ut nihil negligatur. Hæc expositio verbis beati Gregorii congruere videtur: dicit enim sic: « *Timere Deum est, nulla quæ facienda sunt præterire.* » (*Lib. Moral.*) Aliter vere Christus timuit,

sed sicut in se incomprehensibilis est, ita timorem habuit incomprehensibilem. Aliter: Christus qui per divinitatem omnia scivit tormenta gehennalia, et illos, qui in illis cruciabantur et cruciandi erunt intuens, ex humanitate timuit, horrorem in se sensit: quemadmodum si aliquis nostrum aliquem damnatum gravissima pœna torqueri videret, protinus in fremitu carnis exhorresceret. Aliter secundum Hieronymum, timorem Christus habuit non ad timendum, sed ad dandum: sicut medicus sanus qui medicamentum habet, non ad sanandum se, cum sit sanus, sed ad sanandum ægros.

31. Item nascuntur diversi timores in hominibus. Est timor ex vitio animi veniens, quando aliquis ne non adipiscatur temporalia, vel adepta amittat, homines magis quam Deum timet. Et iste timor non introducit charitatem, sed introductam impugnat. Est et timor vituperabilis, cum timet homo vilesere, non oculis Dei, quod timendum est, sed oculis hominum, quod timendum non est. Est et timor reprehensibilis, cum ipsa mors et corporis passiones ultra modum timentur; et ideo tertio oravit Dominus, ne nos per trinam tentationem timoris succumbamus. Item est timor malus respectu solius gehennæ, cum homo nec Deum timet, nec peccare timet, sed ardere; et retrahit se ad tempus ab actu peccandi, non a voluntate mala quia vellet peccare, si liceret impune: nec amat justitiam, sed odit. Et iste timor non dicitur timor Domini, nec correptionis, nec initium sapientiæ.

32. Est et alius timor respectum habens in Deum, quando videlicet ipsum Dominum timemus propter potentiam ipsius, quia potest animam et corpus mittere in gehennam. Hunc autem Dominus jussit habere dicens: *Nolite timere illos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere; sed timete illum qui potest animam et corpus perdere in gehennam (Matth. x, 28)*. In hoc autem timore aliquantulum vis charitatis est, in hoc quod ad Dominum respicit et donum Dei est; sed quia ex ejus potentia habetur, pœnam habet, et servilis dicitur, et quod in initio suo bonus est, sed non perfectus est, nec ad salutem sufficiens, verumtamen per excrescentes gradus melioratur, et adeo hominem corrigit, ut nec actu, **548** nec voluntate peccare libeat; etiamsi peccatis obligetur invincibilibus; et timor iste dicitur Domini dicitur correptionis, dicitur sapientiæ. Ex hoc autem timore, mediantibus virtutibus, ad illum tendimus timorem, qui dicitur permanere in sæculum sæculi (*Psal. xviii, 10*). Et notandum, quemadmodum mulier castum timorem habet, scilicet ne vir discedat ab ea, vel in aliquo virum offendat; sic timor Domini dicitur castus, cum timet aliquis ne Deum offendat, unde gratiam quam accepit, amittat; et iste timor, cum taliter castus sit, non permanet in sæculum sæculi, cum in beata vita unusquisque certus sit, nec Deum offendere, nec velle, nec posse. Timor autem castus qui permanet in sæculum sæculi, si diligenter perpenditur, potest dici amor. Amamus autem

ipsum propter se ipsum, non respicientes ad pœnas, sed ipsum intuentes, ipsum præ omnibus desiderantes, caste inhæremus ei: et iste castus affectus foras mittit timorem. Non de charitate quæ in præsentia habetur, sed de perfecta quæ in futuro habebitur, solet intelligi; et tunc revera timor foras mittitur, vel in præsentia per charitatem expellitur. Quamvis enim timor naturalis sit in homine, tamen veniente charitate, jam non pro timore servitur, sicut prius, sed propter ipsum Deum.

33. Timorem autem Domini Scriptura multipliciter commendat. Verbi gratia scriptum est: *Et timentis Deum bene erit in extremis, et in die defunctionis suæ benedicetur; et: Corona sapientiæ timor Domini, replens pacem et salutis fructum; et: Radix sapientiæ timor Domini; et: Timor Domini et gloriatio, et corona exsultationis; et: Timor Domini dabit gaudium in longitudinem dierum; et: Timor Domini expellit et reprimit vitium, cautum facit hominem atque sollicitum; nam qui sine timore est, non poterit justificari, quia ubi timor non est, dissolutio vitæ est (Eccli. i, 11-29)*. Et alibi scriptum est: *Qui timent Dominum, præparabunt corda sua (Eccli. ii, 20)*; et: *Timete Dominum [fort, servite Domino] cum timore, et exsultate ei cum tremore (Psal. ii, 11)*; et: *Beatus homo qui semper est pavidus; qui autem duræ mentis est, corruet in malum (Prov. xxviii, 14)*; et: *Timete Dominum, omnes sancti ejus, quia non est inopia timentibus eum (Psal. xxxiii, 10)*; et: *Timentes Dominum, sustinete misericordiam ejus, et ne deflectatis ab illo, ne cadatis; et: Qui timetis Dominum, diligite eum, et illuminabuntur corda vestra; et: Qui timetis Dominum, sperate in illo, et in oblectatione veniet vobis misericordia; et: Qui timetis Deum, credite in illum, et non evacuabitur merces vestra (Eccli. ii, 7-10)*; et: *Timenti Dominum non occurrent mala, sed in tentatione conservabit illum a malis (Eccli. xxxiii, 1)*; et: *Spiritus timentium Deum quæritur, et in respectione illius benedicetur; et: Qui timet Dominum nihil trepidabit et non pavebit, quia ipse est spes ejus; et facultas et virtus exaltavit cor ejus (Eccli. xxxiv, 14-20)*. Super hoc timore Ambrosius dicit: « Qui timet Dominum, declinet errorem, et ad virtutis semitam vias suas dirigat. » Gregorius dicit: « Prava mens si non prius per timorem evertitur, ab assuetis vitiis non emendatur. » Sed inter hæc notandum est, quod gratia Dei præcedens mittit nos ad triplicem cogitationem, quæ habetur ex nostris excessibus, de judicio Dei futuro, de gehennæ incendio: quæ cogitatio opportuna importunitate sui mentem stimulans mittit nos ad timorem, timor autem ad charitatem. Hæc de timore charitatis gratia incidenter dicta sunt. Ipsa autem charitas nos doceat, quid de ipsa charitate sentiendum sit, quid proferendo, quod sit ejus initium, et quod incrementum, quæ perfectio.

34. Dicamus ergo quia charitas multipliciter dicitur. Accipitur enim pro opere charitatis, ut cum usualiter dicitur, Eleemosynam dare charitas est;

genus charitatis, cum ex mentis affectu non idit, non salvat. Significat etiam charitas ipsum, ut cum dicitur, *Deus charitas est* (I Joan. iv, significat et charitas affectum mentis purgante unde S. Augustinus talem ponit descriptionem, itas est motus animi ad diligendum se, et tum propter Deum. » Et notandum, quod o dicitur, « Charitas est motus animi, » motus is removetur, qui, quamvis aliquando sit opus itis, tamen non est charitas. Et quia movetur s ad judicandum, et ad consimilia, additur, diligendum; » sed quia movetur animus ad diligendum sæculum, additur, « Deum. » Et quis exspectet aliud præmium a Domino quam Deum, recte subjungitur, « propter Deum : » a quia nullus debet se ipsum diligere propter sum, nec proximum propter proximum, sed r Deum; convenienter subditur, « et se et tum propter Deum. » Et attende quam recte inatum sit, « propter Deum. » Homo nec per, nec per se bonus est; sed a Deo est, a Deo est : similiter dico de angelo, et de quacun- eatura. Deus enim per se est, et per se bonus n eo autem qui per se est, et per se bonus is nostræ beatitudinis constituitur : ergo in eo. Quod si homo diligeret se ipsum propter um, vel proximum propter proximum ; jam Deo, sed in creatura finem suæ beatitudinis ueret, quod nefas esset : unde procul dubio eriam laboretur homo, cum sibi ipsi non esse beatitudo, nec aliquid præter Deum. ergo unusquisque se ipsum diligere, nec pro- e, sed propter Deum.

Sed quia ista charitas manifesta vel perfecta on potest, nisi ex operibus comprobetur (pro- enim dilectionis est exhibitio operis), necesse qui opera quæ propter Deum exhibeantur. dicitur : *Diliges proximum sicut te ipsum h. xxii, 39*); scilicet propter Deum ; id est ut ium Dei ab illo impleatur. Et istud *sicut* simi- rem significat hic, non quantitatem; sed ut diligis te ad serviendum Deo, itidem dilige num ut serviat Deo et regnet cum Deo. Non audeo judicare peccatum, si quis habeat mi- i affectum circa alium quam circa se ipsum : D si æqualis est, perfectus est. Eisdem etiam pro- temporalia et spiritualia debemus impendere : alia, ut prædicationes et quæcunque spiritui uunt; corporalia, quæcunque sunt nobis ultra sitatem. Non debemus proximis dare nostra re necessitatis : ipsa necessaria nostra non sed partiri debemus. Sic enim beatus Grego- estatur : « Minus amare proximum convincitur, ecessitate cogente, necessaria non partitur. » vera charitas magis vult ut duo tolerabili affi- ur inopia, quam unus intolerabili torqueatur ia : nec mirum quia charitas, quæ non quærit ua sunt, juxta vires occurrit, et ultra vires

36. Dubitari autem solet de dilectione Dei et pro- ximi, quæ quam præcedat. Quod ita decernitur. Dilectio Dei alia incipiens est, alia nutrita. Incipit quidem homo diligere Deum antequam proximum; sed, quia dilectio Dei non potest perfici, nisi nutria- tur et crescat per dilectionem proximi, oportet ut proximus diligatur. Sic ergo dilectio Dei præcedit ut incipiens : procedit a dilectione proximi, ut ab illa nutrienda. Et hæc est in dilectione Dei perfectio, ut si articulus necessitatis evenerit, moriatur homo quocunque genere mortis, antequam transgrediatur unum de præceptis Dei minimis. In dilectione vero proximi hæc est perfectio, ut homo diligat inimicum suum, et ponat animam suam pro fratribus suis. Sic enim scriptum est : *Diligite inimicos vestros, bene- facite his qui oderunt vos, orate pro persequentibus et calumniantibus vos* (Matth. v, 44); et alibi : *Majo- rem charitatem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis* (Joan. xv, 13).

37. Jure ergo charitas dicitur signum, quo discer- nuntur electi a reprobis. Non enim discerni possunt fide, aut eleemosynarum largitione, vel scientia, vel jejuniorum vel vigiliarum affectionibus, vel marty- rio : hæc enim sunt communia electis et reprobis. Sola ergo charitas filios Dei a filiis gehennæ distin- guit, dicente Domino : *In hoc cognoscent omnes quia mei estis discipuli, si dilectionem habueritis ad invi- cem* (Joan. xiii, 35). Charitas congregat filios Dei, et facit habitare in unum. *Ecce quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum* (Psal. cxxxii, 1). Et alibi scriptum est : « Ubi est charitas et dilectio ibi est sanctorum congregatio. Ibi nec ira est, nec indignatio, sed firma charitas in perpetuum. » Nulla virtus sine charitate roboratur, imo in peccatum vertitur. Peritus enim sine charitate stultus est; et idiota quilibet, si charitatem habet, valde doctus est, divina Scriptura testante. Ille tenet et quod patet, et quod latet in divinis sermonibus qui charitatem te- net in moribus. O quid digne de charitate referam, quæ scientiam non abscondit ignorantibus, nec 550 fructum indigentibus, nec infirmis negat medicinam, nec sanis tutelam! Charitas interna inspiratione prædestinatos vocat, vocatos justificat, justos ma- gnificat. Pigrum excitat ut pugnet, pugnantem juvat ut vincat, victorem coronat ut regnet. Scientem ir- flatum tangit ut humilietur, idiotam humilem docet ut sapiat et exaltetur. Blanditur sine adulatione, sæ- vit sine crudelitate; cum infirmis infirmatur, pro scandalizatis uritur; agit magna, agit minima, ut nunquam sit otiosa. Gaudet in confessoribus, jucun- datur in virginibus, fervet in martyribus, regnat in Angelis. In humilibus confessoribus redolet ut viola, in devotis virginibus germinat ut lilium, in sanctis martyribus rubet ut rosæ, in beatis Angelis fulget ut aurum obrizum. O quam dulce et salubre est vinculum charitatis, in qua, affirmante beato Augu- stino, pauper dives, sine qua dives pauper est! Hæc in prosperitatibus temperat, in adversitatibus tole- rat, in tentatione tutissima, in hospitalitate latis-

simā, inter veros fratres lætissima, inter falsos patientissima : libera in Paulo ad arguendum, humilis in Petro ad obediendum, humana in Christianis ad confitendum, divina in Christo ad ignoscendum.

38. Charitas ergo mira, pulchra, optima docet et operatur. Docet enim ut semper diligatur quod diligendum est, ut nunquam diligatur quod diligendum non est, nec amplius diligatur aliquid respectu hujus rei quod æqualiter vel minus diligendum est, nec æqualiter quod minus vel amplius, nec minus quod æqualiter vel amplius. Debet unusquisque homo quatuor tantum diligere : Deum scilicet, angelos, semetipsum, et homines. Alia autem ab his minime diligenda sunt, sed pro loco et tempore utendum est eis, et pro conditione sua laudandus atque admirandus est Creator in illis. Verbi gratia Deus et proximus semper diligendus est, peccatum autem nunquam diligendum est : item Deus non minus vel æqualiter respectu alicujus, sed magis diligendus est; nec proximi minus nec magis diligendi sunt, sed æqualiter, licet opera charitatis non æqualiter exhibenda sint. Item corpora nostra nec magis, nec æqualiter ut animæ diligenda sunt, sed minus.

39. Item docet hominem gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus, abstinere ab illicitis, transcendere licita, dare superflua, partiri necessaria, inimicum diligere, pro proximo mori. Charitas purgat cor, illuminat, accendit, corroborat : purgat, dico, a sordibus peccatorum, illuminat ad intelligendum, accendit ad diligendum, corroborat ad operandum et perseverandum. Charitas est vita verborum et cogitationum, vita virtutum et operum; quia singula hæc si ex radice charitatis non pullulant, non vivunt, sed mortua sunt. Item charitas est vita beatarum animarum, vita quoque Angelorum; quia nec animæ nec Angeli vivunt nisi per charitatem Dei qua pascuntur. Item charitas est mors criminum, virtus pugnantium, palma victorum : quam fides concipit, ad quam spes currit, cui profectus omnium bonorum deservit. Non est autem charitas integra, nisi cum dilectione Dei amor fraternus teneatur : qui enim a fraterna societate secernitur, divinæ charitatis participatione privatur. Christus Deus et homo est : totum ergo Christum non diligit qui hominem odit. Quamvis aliqui fide et bonis operibus videantur esse participes; tamen quia fraterna dilectione privantur, nullum habent incrementum virtutis. Nam sicut Apostolus ait, *Si linguis hominum loquar et Angelorum charitatem autem non habeam, factus sum ut æs sonans, aut cymbalum tinniens. Et si habuero prophetiam, et noverim omnia*

mysteria et omnem scientiam, et habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum. Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, et tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest (1 Cor. XIII, 1-3). Charitas enim omnium virtutum obtinet principatum, unde et *vinculum perfectionis* dicitur (Coloss. III, 14), eo quod universæ virtutes ejus vinculo religuntur. O quam beata est virtus charitatis, quæ omnes amplectitur, omnes diligit, omnes fovet; peccata delet, virtutes nutrit; et, sicut scriptum est, comprimit iram, excludit odia, expellit avaritiam, comprimit rixam, et fugat pariter omnia vitia! Inter opprobria secreta est, et inter iras placita, inter odia benefica, in veritate firma : a pravis impugnatoribus non diripitur, a latronibus non furatur, ab incendio non crematur, ab hæresi non dividitur : individua stat, inexpugnabilis manet, inconcussa perseverat, incorrupta lætatur. Charitas concordia est, meritum et societas electorum. *Charitas patiens est*, quia in adversitate non frangitur : *benigna est*, quia amicis et inimicis opera misericordiæ impendit : *charitas non æmulatur*, quia alterius bonum diligit ut suum : *non agit perperam*, quia ad opus perversum non ducitur : *non inflatur*, quia eam nulla prosperitas attollit : *non est ambitiosa*, quia non vult aliis præponi : *non quærit quæ sua sunt*, quia communia propriis, non propria communibus anteponit : *non irritatur*, quia non provocatur ad iram, et non solum opere non nocet, sed nec malum cogitat : *non gaudet super iniquitate, congauget autem veritati* : omnia suffert in actu pro veritate; *omnia credit* quæ veritas suadet; *omnia sperat* quæ veritas promittit; *omnia sustinet*, in ipso capite, id est Christo. *Charitas nunquam excidit (1 Cor. XIII, 4-8)*, quia etsi opera ejus cessent, ipsa tamen charitas nec in hoc sæculo, nec in futuro finitur. Vel charitas in electis non excidit, quia, etsi aliquis electus criminaliter peccet, charitas tamen in eo non excidit irregressibiliter. Hanc autem virtutem qui servat in operibus suis, benedictionem consequitur, Scriptura affirmante quæ loquitur ad populum Israeliticum sic : *Si autem audieris ut facias omnia mandata ejus, faciet te Dominus excelsores cunctis gentibus quæ versantur in terra : benedictus eris in agro, et benedictus eris in civitate : benedictus fructus ventris tui, et benedictus fructus terræ tuæ : mittet Dominus super cellam tuam et super omnia opera manuum tuarum benedictionem (Deut. XXVIII, 1-8).*

EXPOSITIO IN ORATIONEM DOMINICAM.

552 Prodiit nuper ex bibliotheca Dunensi. Ejusdem est auctoris ac præcedens Tractatus, cujus hic mentio fit num. 3.

1. *Pater noster.* Septem sunt petitiones, sicut septem dona Spiritus sancti et septem virtutes. Per

petitiones venit ad dona, et per dona ad virtutes, per virtutes ad beatitudines. Istæ petitiones distia-